общ. ред. И.Н. Витенко. – М.: МВД СССР, 1980. – 369 с.

8. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2013 році: інформ. бюл. – К.: ДПтСУ, 2013. – Кн. 1. – 68 с.

9. Осауленко О.І. Диференціація та індивідуалізації виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щоріч. бюл. – К.: Київський інститут внутрішніх справ, 2002. – С. 59-64.

10. Карташов В.Н. Юридическая техника, тактика, стратегия, технология (к вопросу о соотношении) [Текст] // Проблемы юридической техники: [сб. ст. / под. ред. В.М. Баранова]. – Н. Новгород, 2001. – Т. 1. – С. 16-25.

11. Колб І.О. Щодо поняття та деяких правових механізмів забезпечення права засуджених на особисту безпеку // Закон и жизнь: Международный научно-практический правовой журнал. – Кишинев: Академия наук Молдовы, 2013. – № 1. – С. 78-89.

12. Державна пенітенціарна служба України: офіційний сайт. - [Електронний ресурс]: http://www.kvs.gov.ua.

Конопельський В.Я.,
кандидат політичних наук, доцент,
начальник кафедри кримінального права
та кримінології
ОДУВС
Надійшла до редакції: 06.10.2014

УДК343.53:346.26/.27

ФІКТИВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В СИСТЕМІ СТВОРЕННЯ ЗЛОЧИННИХ ТЕХНОЛОГІЙ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ МОЖЛИВІСТЬ УЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Некрасов В. А.

Стаття присвячена визначенню місця фіктивного підприємництва в системі створення злочинних технологій у сфері господарської діяльності. Автором виділено системоутворювальні елементи цього напряму злочинної діяльності, що забезпечують життєстійкість такої системи, а також визначені фази кримінального економічного циклу за участю суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності.

Ключові слова: *суб'єкти господарювання з ознаками фіктивності, оперативно-розшукова діяльність, злочини у сфері господарської діяльності.*

Статья посвящена определению места фиктивного предпринимательства в системе создания преступных технологий в сфере хозяйственной деятельности. Автором выделены системообразующие элементы упомянутого направления преступной деятельности, которые обеспечивают жизнестойкость такой системы, а также определены фазы криминального экономического цикла при участии субъектов хозяйствования с признаками фиктивности.

Ключевые слова: *субъекты хозяйствования с признаками фиктивности, оперативно-розыскная деятельность, преступления в сфере хозяйственной деятельности.*

Article is devoted to defining a fictitious place of business in creating a system of criminal technology in business. The author highlighted the backbone elements of said areas of criminal activity that ensure the viability of such a system, as well as to determine the phases of the criminal economic cycle, with the participation of business entities with fictitious.

Keywords: *business entities with fictitious operatively-search activity, crimes in the sphere of economic activity.*

Незважаючи на те, що суб'єкти господарювання з ознаками фіктивності використовуються правопорушниками для вчинення злочинів в Україні більше 20 років, на сьогодні серед науковців і практиків немає єдності у визначенні змісту категорій "фіктивний суб'єкт підприємництва (господарювання)", "фіктивне підприємство" "фіктивні фірми", "суб'єкти господарювання з ознаками фіктивності", "суб'єкти підприємництва з ознаками фіктивності", тим більше у визначенні їх як юридичних конструкцій. На думку В.В. Лисенка, визначення поняття та змісту суб'єкта господарювання з ознаками фіктивності необхідно як для правозастосовної практики, так і для платників податків. Це пов'язано з правовими наслідками, які настають у разі використання платниками податків можливостей таких суб'єктів. Наприклад, у судовій практиці визнання суб'єкта фіктивним викликає певні правові наслідки не лише для нього, а й для учасників угоди, зокрема визнання реєстраційних документів фіктивного підприємства недійсними і, як наслідок, визнання недійсними угод, які укладались такими суб'єктами. Платники податків повинні усвідомлювати власні правові наслідки при умисному використанні можливостей фіктивного підприємства, а також у разі добровільної помилки [9, 6]. Тому це завдання нелегке з багатьох причин. У таке поняття вкладається різноманітний зміст. Категорія, що розглядається, має досить широкий прояв на практиці (від виготовлення підробленої печатки до офіційно зареєстрованих суб'єктів господарювання в органах державної реєстрації).

За останні роки в Україні були захищені кандидатські дисертації Ю.В. Опалінським (1998 р.) [11], В.В. Білоусом (2004 р.) [2], Л.М. Дудником (2008 р.) [6], В.М. Важинським (2009 р.) [3], В.Г. Петросяном (2011 р.) [12], які стосувалися проблем кримінально-правової характеристики та кримінальної відповідальності за вчинення фіктивного підприємництва, криміналістичної характеристики й проблем методики розслідування фіктивного підприємництва, проблем адміністративно-правового забезпечення податкової міліції щодо протидії фіктивному підприємництву, особливостям доказів і процесу доказування при розслідуванні фіктивного підприємництва й пов'язаних з ним злочинів, а також питанням криміналістичного та оперативно-розшукового забезпечення виявлення злочинної діяльності суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності, що сприяло створенню певного підґрунтя до наукової полеміки за зазначеною проблематикою. Не зважаючи на певні позитивні зрушення в цьому напрямі, на наш погляд, у наукових підходах бракує досліджень,

© В.А. Некрасов, 2014

які б сприяли формуванню розуміння цього феномену саме як явища, що фактично й спонукало автора дослідити його саме під таким кутом зору та запропонувати шляхи вирішення цієї проблеми.

Однак не зважаючи на зазначене, усвідомлення цього феномену неможливе без ґрунтовного аналізу існуючих підходів як до визначення суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності як юридичної конструкції та ознак, які уособлюють у собі цю категорію, а також детермінант, що обумовлюють його існування, тощо.

На думку С.С. Чернявського, під фіктивним підприємством варто розуміти створення підприємств (юридичних осіб) для маскування справжніх намірів їх засновників за допомогою удаваних юридичних угод, а також злочинних наслідків під "невдалу" господарську діяльність (доведення до банкрутства, реорганізація фірми); підроблення фінансових та інших документів; неправомірне використання комп'ютерів, їх систем і комп'ютерних мереж; відмивання коштів шляхом їх конвертації та переведення на банківські рахунки зарубіжних компаній тощо [16, 6].

Крім зазначеного, С.С. Чернявський визначає, що головними ознаками фіктивних підприємств є: 1) реєстрація в державних органах з порушенням законодавства; 2) застосування для здійснення діяльності, щодо якої є заборона; 3) використання підприємства для прикриття злочинної діяльності; 4) здійснення підприємницької діяльності, незареєстрованої в державних органах [16, 121-122].

В.В. Білоус, вивчаючи сутність фіктивного підприємництва та фіктивного підприємства, зокрема, зазначає, що фіктивне підприємництво постає початковим етапом, а фіктивне підприємство – універсальним знаряддям для вчинення широкого кола злочинів. На підставі вивчення внутрішнього змісту явища й з урахуванням вимог чинного кримінального законодавства (ст. 205 КК України) під фіктивним підприємством В.В. Білоус пропонує розуміти юридичну особу, офіційно зареєстровану як суб'єкт підприємництва, що створена або придбана з метою здійснення заборонених видів діяльності або прикриття незаконної діяльності [2, 5].

Л.М. Дудником [6, 12] під фіктивним підприємництвом розуміється недійсна, нелегітимна (протиправна), відповідно до встановленого законодавства, господарська комерційна діяльність, яка здійснюється від імені суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності або з використанням тільки їх реквізитів як засобу для заволодіння товарно-матеріальними цінностями або отримання інших неконтрольованих прибутків. Автор зробив висновок, що під фіктивним підприємством розуміється суб'єкт господарювання, який зареєстрований з порушенням встановленого порядку (правових норм) реєстрації в державних органах, установчі документи якого не відповідають чинному законодавству, або для здійснення діяльності, що суперечить закону чи установчим документам, або з порушенням порядку ведення податкового обліку та строків подання податкових декларацій і фінансової звітності, або з порушенням строків подання відомостей у державні органи про зміну назви, організаційної форми, форми власності й місцезнаходження. На наш погляд, наведене вище поняття фіктивного суб'єкта господарювання є занадто перевантаженим. Автор до змісту таких суб'єктів включив дії, які утворюють склад інших правопорушень і не характеризують специфіку діяльності таких суб'єктів господарювання, зокрема "діяльність, що суперечить установчим документам, або порушення порядку ведення податкового обліку та строків подання податкових декларацій і фінансової звітності, або порушення строків подання відомостей у державні органи про зміну назви, організаційної форми, форми власності і місцезнаходження" [6, 12].

В.Г. Петросян вважає, що суб'єктом господарювання з ознаками фіктивності є створення з використанням неправдивої інформації щодо засновників, адміністрацію, місцезнаходження (за підробленими, викраденими документами, на підставних осіб, на осіб без постійного місця проживання) або передача легально зареєстрованого підприємства у володіння чи управління підставним, померлим, безвісти зниклим особам з метою використання таких суб'єктів господарювання як засобу вчинення або приховування злочинів [12, 177].

Варто погодитися з думкою В.В. Лисенка стосовно того, що фіктивним підприємством можна визнавати суб'єктів підприємництва, які створені з використанням неправдивої інформації щодо його засновників, адміністрацію, місцезнаходження (за підробленими, викраденими документами, на підставних осіб, на осіб без певного місця проживання, на окремих громадян за окрему плату) з метою використання їх як засобу вчинення або приховування протиправних (злочинних) дій. Важливим є те, що фіктивні підприємства варто розглядати лише в рамках суб'єктів підприємництва, які пройшли відповідну державну реєстрацію [8, 240-241].

На наш погляд, зазначені ознаки більш повно відображають сутність цього явища й можуть бути сприйняті як вихідні положення для подальших наукових доробок. На користь цього свідчать і зміни в податковому законодавстві. У зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів" від 02.12.2010 р. № 2756-VI Господарський кодекс України доповнено статтею 551 "Фіктивна діяльність суб'єкта господарювання". У диспозиції зазначеної статті визначені ознаки фіктивності, що дають підстави для звернення до суду про припинення юридичної особи або припинення діяльності фізичною особою – підприємцем, зокрема визнання реєстраційних документів недійсними.

Особливістю фіктивного підприємництва, передбаченого ст. 205 КК України, є те, що воно не вчиняється в "чистому" вигляді. Його вчинення здебільшого є початковим етапом для вчинення інших злочинів у сфері господарської діяльності. При цьому фіктивне підприємство постає ідеальним інструментом для вчинення низки суспільно небезпечних діянь, найбільш поширеними серед яких є: різноманітні незаконні операції з фінансовими ресурсами; привласнення бюджетних коштів; шахрайства; фіктивне банкрутство; нецільове використання або неповернення одержаних кредитів; ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів; здійснення незаконних валютних операцій; приховування за кордоном валютної виручки; торгівля людьми, зброєю, наркотиками; різні види розкрадань; легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом. Високорентабельним різновидом кримінального бізнесу, що здійснюється шляхом використання фіктивних підприємств, стали незаконний переказ безготівкових грошових коштів у готівку та незаконна їх конвертація в іноземну валюту.

Якщо узагальнити підходи до визначення суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності можна констатувати, що в практиці діяльності правоохоронних органів мають прояв три різні тлумачення цього поняття. *Перше поняття* – виключно фіскальне, що використовується

в роботі фіскальних органів, – фіктивні підприємства визначаються як механізм переведення податкових зобов'язань на фіктивні неіснуючі комерційні структури з подальшим переведенням безготівкових грошових коштів у готівку.

Іншою формою прояву таких суб'єктів є державна реєстрація з дотриманням установленого порядку суб'єктів підприємництва: в органах державної реєстрації й фіскальних органах; в органах статистики; у фіскальних органах як платника (або неплатника ПДВ); у Пенсійному фонді, фондах соціального страхування тощо. У цьому разі фіктивне підприємство вноситься до реєстру суб'єктів підприємництва й практично, на перший погляд, нічим не відрізняється від легальних підприємств. Однак відмінність таких суб'єктів від легальних приховується в неправдивості даних про засновників, службових осіб підприємства (*керівника, головного бухгалтера*).

Фіктивні підприємства за своїм призначенням є механізмом, який дозволяє зменшити або повністю виключити сплату податків, зборів (інших обов'язкових платежів), є засобом учинення або приховування інших злочинів, тому наступним варіантом поняття "суб'єкт господарювання з ознаками фіктивності" може бути таке формулювання: *підприємство, що створене за фіктивними (неправдивими) даними*.

Третій варіант поняття такого суб'єкту ґрунтується на положеннях ст. 205 КК України, що передбачає кримінальну відповідальність за фіктивне підприємництво. Його сутність полягає у створенні або придбанні суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона. Фіктивним підприємством можна визнавати суб'єктів підприємництва, що створені з використанням неправдивої інформації про його засновників, адміністрацію, місцезнаходження з метою використання такої форми як засобу вчинення або приховування протиправних дій.

Суб'єкти господарювання з ознаками фіктивності умовно можна класифікувати за такими критеріями.

За призначенням – створені для: незаконного переведення безготівкових коштів у готівку й навпаки; реконвертації грошових коштів при здійсненні конвертації по "зустрічному курсу"; штучного завищення валових витрат суб'єктів господарювання; незаконного відшкодування ПДВ з державного бюджету; сприяння суб'єктам господарювання в незаконному розміщенні коштів в іноземній валюті за кордоном; надання видимості як законно ввезених для контрабандно ввезених товарів; легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; шахрайських дій з цінними паперами; заволодіння ТМЦ і грошовими коштами службовими особами, які є розпорядниками державних коштів, тощо.

За способами створення з реєстрацією підприємства на осіб, які: 1) усвідомлено надають власні документи за певну винагороду або послуги – це реальні дієздатні особи, які після проведення кількох фінансових операцій заволоділи великою сумою грошових чи матеріальних цінностей, фіктивне підприємство самоліквідується, засновники зникають; матеріально незабезпечені: безробітні, пенсіонери, студенти, особи без певного місця проживання; тяжкохворі: душевнохворі, інваліди, алкоголіки, наркомани й інші. Після закінчення реєстрації підприємства ці особи участі в господарській діяльності підприємства не беруть; 2) не усвідомлюють власної причетності до фіктивного підприємства, також померлі, використовуються лише їх документи; знаходяться в місцях позбавлення волі; виїхали на постійне місце проживання до інших держав; "гастролери" або раніше засуджені, які переховуються від правоохоронних органів; на загублені або викрадені паспорти інших громадян тощо; 3) вигадані - для створення фіктивного підприємства використовуються підроблені паспорти та вигадана юридична адреса.

За способами придбання підприємства: 1) придбається (купується) "чиста" легально зареєстрована на реальних осіб фірма, що ще не здійснювала підприємницької діяльності. Надалі вона переоформляється на будь-яку проблемну категорію осіб – недієздатні пенсіонери, малозабезпечені, що позбавляє можливості притягнення їх до відповідальності; 2) купується або створюється СПД, реєструється на реальних осіб, а потім кілька разів перепродається без перереєстрації в державних і фіскальних органах; 3) купується вже недіюче або ліквідоване підприємство, штампи, печатка якого залишились у посадових осіб, у банку ще не закриті розрахункові рахунки. Підприємство не перереєстровується, через незакриті розрахункові рахунки в банках проводяться псевдоопераціі; 4) продається СПД іншій особі, після перереєстрації підприємства в органах державної влади на нового власника, колишні власники використовують розрахункові рахунки в банку для здійснення фінансових операцій.

За способом їх використання для укладання "фіктивних" угод між реальними СПД: при яких проводяться псевдорозрахункові фінансові операції, свідомо викривляються облікові й звітні дані про обсяги виконаних робіт, постачання товарів, ціни, якість товарів, використаний кредит і прийняття суб'єктом господарювання інших зобов'язань без наміру їх виконувати. Для приховування фактів зайняття забороненими видами господарської діяльності здійснюються дії, що створюють видимість зайняття господарською діяльністю, що передбачена в статутних документах.

За *способом використання підроблених документів і реквізитів від імені неіснуючих підприємств:* використання злочинцями пакету фальшивих документів, печаток, штампів неіснуючих підприємств і осіб для проведення фінансових операцій з метою заволодіння товарно-матеріальними чи грошовими цінностями; використання пакету підроблених документів, печаток, штампів від імені легально існуючих підприємств, переносячи на них усю відповідальність за незаконні фінансові операції.

Суб'єкти господарювання з ознаками фіктивності за цільовим призначенням у розроблюваних злочинних схемах поділяються на два види. Головні – це такі, які в ланцюжку злочинних схем відіграють головну роль щодо заволодіння ТМЦ або грошовими коштами. На такі фіктивні фірми покладається основне завдання з отримання незаконного прибутку. Вони за цільовим призначенням, структурною побудовою, строком існування в спланованих злочинцями злочинних схемах поділяються на групи одноразового й багаторазового використання.

Одноразові фіктивні фірми прості за організаційною структурною побудовою, спеціально створюються для здійснення конкретних цільових товарних операцій і отримання разового злочинного результату або використовуються з неповним циклом як конвертаційні центри. Для здійснення злочинного задуму фіктивні фірми можуть використовуватись самостійно або використовувати незначну кількість допоміжних фіктивних фірм. Мають

порівняно невеликий обсяг коштів на своїх рахунках, можуть перебувати або не перебувати на податковому обліку, не звітують за податковими зобов'язаннями, не ведуть бухгалтерського й податкового обліку. Якщо вони використовуються як конвертаційні центри, то беруть невисоку плату за послуги з переведення безготівкових коштів у готівку й укриття злочинної діяльності. Такі підприємства використовуються з неповним циклом і існують недовго – від кількох днів до 3-6 місяців, найдовше до 1,5 років.

Багаторазові - це складні за організаційною структурою, з повним циклом використання й широким спектром послуг фіктивні фірми, що мають назву "конвертаційні центри". Конвертаційні центри є складною організаційною структурою з чітким розмежуванням обов'язків її учасників. Вона складається з керівної верхівки, координаторів (дилерів), низових ланок (диспетчера, касира, кур'єра) та мережі постійних клієнтів. *Організатор* конвертаційного центру, також керівник, зареєстрований, як правило, під чужим ім'ям, з фіктивними біографічними даними. Здебільшого керівниками конвертаційного центру є посадові особи банківських установ. Керівник КЦ здійснює добір кадрів, розподіл ролей, прибутку, розробляє схеми трансакцій, забезпечує приміщеннями, оргтехнікою, техзасобами охорони, зв'язку, установлення курсу валют, обсяги купівлі-продажу комісійних ставок, взаємодію з вітчизняними й зарубіжними банками, органами реєстрації фіктивних фірм і роботи з клієнтами. *Кур'єром* здійснюється зняття готівки з рахунків фіктивних фірм у банку-резиденті, обмін готівки на вільно конвертовану валюту, доставка грошей з банку касирам та обмін-доставка фіктивних конвертаційних документів між групами роботи з клієнтами та управлінням фіктивних фірм. *Реєстратори* фіктивної фірми здійснюють їх реєстрацію в державних органах, в органах статистики, фіскальних органах та інших установах, відкривають рахунки в банках, замовляють печатки, штампи в дозвільній системі МВС. *Особи з підбору й обслуговування клієнтів* (ділери, диспетчери) займаються прийомом замовлень на конвертаційні операції, підготовкою пакету прикриття, веденням обліку клієнтів та їх реквізитів (контракти, рахунки-фактури, накладні, транспортні документи, акти виконаних робіт, надання послуг та ін.). *Особи, які за документами управляють фіктивною фірмою*, бухгалтери, операціоністи, фахівці комп'ютерних систем: забезпечують перерахування коштів, здійснюють управління платежами, готують виписки на рух безготівкових коштів на рахунок фіктивних фірм, замість документів на безготівку видають готівкові кошти, готують і подають податкову звітність, контролюють банківські рахунки транзитно-конвертаційних підприємств.

Матеріали узагальнення діяльності правоохоронних органів дозволяють обґрунтовано виділити ще одну злочинну "ланку" у фінансових схемах суб'єктів господарювання. Ця "ланка" виконує функції прикриття злочинної діяльності й протидії правоохоронним органам у виявленні фактів учинення господарських злочинів. "Буферне" підприємство – реальне підприємство, що пройшло всі види реєстрації. Такі суб'єкти підприємництва не мають значних податкових навантажень. Вони документально оформляють отримання незначного прибутку, є ніби постачальниками товарів, фактично посередники між реальною й фіктивною фірмою. На розрахункових рахунках таких підприємств відбувається накопичення грошових коштів, що надійшли від "клієнтів", які користуються послугами фіктивних підприємств. Це дозволяє виключити "блокування" грошових коштів на рахунках фіктивних фірм працівниками правоохоронних органів. Грошові кошти з рахунків "буферних" підприємств на розрахункові рахунки фіктивних підприємств надходять безпосередньо перед їх переведенням у готівку.

З метою забезпечення приховування злочинних технологій щодо конвертації грошових коштів ділки "тіньового бізнесу" розділяють реальні грошові потоки та документальне оформлення безтоварних операцій.

Треба усвідомлювати, що привабливість таких технологій, по суті, і породжує на них попит, визначається існуванням спеціалізованих ОЗГ, кримінальною спрямованістю яких є надання кримінальних послуг щодо переведення податкових зобов'язань на фіктивні комерційні структури з подальшим переведенням безготівкових грошових коштів у готівку, а також сприяння прикриттю незаконної або забороненої діяльності суб'єктів господарювання або інших юридичних осіб. У такому разі псевдозасновники або псевдокерівники фіктивних структур фактично стають фігурантами кримінальних проваджень зі слабою перспективою бути наказаними, забезпечуючи уникнення від кримінальної відповідальності за вчинене правопорушення реальних учасників кримінальної економічної діяльності.

Якщо звернутися до ретроспективного аналізу існування цього феномену, звертає на себе увагу той факт, що, вони мають тривалу історію. Прикладом цього є свідчення виникнення в м. Одесі прототипів нинішніх фіктивних фірм, фіктивних банків-одноденок і відомого підприємства "Роги та копита", цікаво змальованого І. Ільфом і Є. Петровим у романі "Золоте теля". Перший банк-одноденка в м. Одесі з'явився в 1901 р. і його організатором був знаменитий аферист Мишиц, який за рік "заробив" капітал, що порівнювався на той час із річним бюджетом великої Російської Імперії [15].

У період становлення соціалістичного строю Радянського Союзу протидія такому явищу носила більшою мірою класовий характер і переважно стосувалася питань недопущення проникнення „ворожих елементів пролетаріату" до лав існуючих на той час кооперативів. Одним з нормативно-правових актів, який певною мірою мав на меті протидію псевдопідприємництву (схожому на сучасне фіктивне підприємництво), мовою оригіналу „лжекооперативам", була Постанова Ради Народних Комісарів СРСР від 28 грудня 1928 р. „Про заходи боротьби зі псевдокооперативами", якою, зокрема, визначалися ознаки псевдокооперативів і низка заходів протидії існуванню псевдокооперативів. Таке рішення щодо організації протидії та змін до чинного законодавства було прийнято на виконання резолюції XV з'їзду ВКП(б), в якій була визначена директива протидії діяльності псевдокооперативів та боротьби з ворожими елементами (кулаками). Зокрема в резолюції визначалось, що необхідно звернути увагу на факт існування псевдокооперативів, які слугують маскуванням „кулачних товариств", що користуються всіма правами та привілеями кооперативів [7; 14, 257]. Постановою Всеросійського Центрального виконавчого комітету РРФСР від 9 вересня 1929 р. Кримінальний кодекс РРФСР був доповнений ст. 129-а, яка передбачала кримінальну відповідальність за активну участь у псевдокооперативах, переважно для осіб з приватнобуржуазних елементів. А статтею 111-а Кримінального кодексу РРФСР встановлювалася кримінальна відповідальність для посадових осіб за сприяння діяльності псевдокооперативів

чи неприйняття відповідних заходів протидії діяльності псевдокооперативів (Постанова Ради Народних Комісарів СРСР від 23 листопада 1930 р. № 664 „Про зміну Постанови Ради Народних Комісарів Союзу РСР про заходи боротьби зі псевдокооперативами" [13]). Варто відзначити, що дія зазначених Постанов, які стосувалися питань протидії псевдопідприємництву, була зупинена лише в 1988 році (через 60 років після фактичного їх прийняття) на підставі Постанови Ради Міністрів СРСР від 30 грудня 1988 р. № 1485 „Про зміну та визнання такими, що втратили чинність, рішень уряду СРСР стосовно питань кооперації".

Крім того, якщо звернутися до статистичних матеріалів Державної податкової служби України, Міністерства доходів і зборів України, Державної фіскальної служби України, звертає на себе факт життєстійкості таких технологій. Так, за їх даними, щорічно виявляється низка таких фіктивних структур, зокрема: у 1997 р. – 165; 1998 р. – 2680; 1999 р. – 4169; 2000 р. – 3600; 2001 р. – 4500; 2002 р. – 5028; 2003 р. – 5980 (353 конвертаційних центри); 2004 р. – 4875; 2005 р. – 4573 (273 к.ц.); 2006 р. – 4734 (334 к.ц.); 2007 р. – 4594 (294 к.ц.); 2008 р. – 3600 (285 к.ц.), 2009 р. – 1950 (253 к.ц.), 2010 р. – 820 (198 к.ц.), 2011 р. – 544 (144 к.ц.), 2012 р. – 416 (83 к.ц.), 2013 р. – 785 (118 к.ц.). Це без урахування результатів діяльності d цьому напрямі МВС і СБ України.

Безумовно, результативність або затребуваність такого елементу кримінальної технології лежить у площині звичайних законів ведення бізнесу, це: співвідношення затрат часу на реалізацію таких технологій, коштів, які витрачаються як плата за послуги та ризики, що можуть його супроводжувати, з очікуваним результатом.

Під таким кутом зору використання суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності в кримінальних технологіях є цілком обґрунтованим, для цього існують усі необхідні умови.

По-перше, оформлення зазначених суб'єктів господарювання здійснюється на підставних осіб і виключає притягнення останніх до кримінальної відповідальності у зв'язку з тим, що нівелюється суб'єктивна сторона при наданні правової оцінки зазначеної події, організатори фактично залишаються поза увагою правоохоронних органів.

По-друге, надання кримінальних послуг у конвертації грошових коштів є діяльністю, яка характеризується кримінальною спеціалізацією ОЗГ, що робить її найбільш небезпечною й такою, що має професійний характер.

По-третє, два зовнішніх фактори, які є системоутворювальними й уможливлюють існування цього явища. Перший пов'язаний зі штучним створенням складної та непрозорої процедури державної реєстрації суб'єктів господарювання та процедури ведення самої господарської діяльності, а також системи адміністрування податків і податковим навантаженням у поєднанні з корупційним тиском на бізнес, де чиновницька еліта користується "монопольним" правом у наданні останнім корупційних послуг у межах власних владних повноважень. За своєю суттю контроль за конвертаційними центрами як формами існування фіктивних фірм є корупційним контролем за тіньовими процесами в економіці. На сьогодні, на жаль, це єдина створена можливість для суб'єктів господарювання вести бізнес [10, 11]. Як свідчать результати дисертаційного дослідження, проведеного В.Г. Петросяном, 39 % респондентів вважають, що головним недоліком у протидії поширенню фіктивного підприємництва є високий рівень корумпованості [12, 15].

По-четверте, специфіка самої кримінальної технології, яка пов'язана з балансуванням між рухами безготівкового та готівкового капіталу, практично унеможливлює простеження руху готівки, що робить зазначену технологію кримінально привабливою. Як зазначав з цього приводу П.П. Андрушко, призначенням фіктивних підприємств є створення так званих конвертаційних центрів, які використовуються для переведення безготівкових грошових коштів у готівку [1, 31-32].

По-п'яте, особлива структурно-функціональна побудова ОЗГ, які надають кримінальні послуги суб'єктам господарювання або іншим юридичним особам у конвертації грошових коштів, штучному формуванні податкового кредиту або наданні видимості законно отриманих майна, товарів, інших доходів тощо, спричинює складність встановлення взаємозв'язку між організаторами та іншими учасниками угруповання. На думку А.Ф. Волобуєва, характерними правопорушеннями для фіктивних підприємств є ухилення від оподаткування, шахрайство з фінансовими ресурсами, неповернення кредитів, незаконна конвертація валюти й незаконне переведення її за межі України, легалізація коштів, отриманих злочинним шляхом [4, 54-55].

По-шосте, мінімальні витрати часу на вчинення злочину, що знижує ризики потрапляння в поле зору правоохоронних органів, а також не дає можливість ретельно підготуватися до документування фактів протиправної діяльності.

По-сьоме, відносно проста процедура вчинення злочину з мінімальними ризиками, що в поєднанні з зазначеними факторами уможливлює швидке збагачення і, як наслідок, сприяє привабливості такої форми кримінальної економічної діяльності.

По-восьме, високий попит таких послуг у суб'єктів господарювання у зв'язку з тим, що останні не в змозі вести господарську діяльність, у зв'язку з недосконалістю системи ведення бізнесу в інший спосіб.

Отже, якщо нейтралізувати фактори, які уможливлюють існування цього явища, а саме: щодо податкового навантаження спростити процедуру реєстрації суб'єктів господарювання та подання звітності до контролюючих органів (запровадити для всіх практику електронної звітності), зробити прийнятними правила ведення господарської діяльності, забезпечити віддаленість від "передового рубежу" у взаємовідносинах між суб'єктом господарювання та контролюючими органами тощо, це фактично мінімізує ризики або унеможливить взагалі використання таких злочинних технологій.

Література

1. Андрушко П.П. Фіктивне підприємництво: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства / П.П. Андрушко // Підприємництво, господарство, право. – 1998. – № 11. – С. 32– 37

2. Білоус В.В. Проблеми методики розслідування фіктивного підприємництва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 "Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність" / В.В. Білоус // Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. – Х., 2004. – 20 с.

3. Важинський В.М. Процес доказування при розслідуванні фіктивного підприємництва та пов'язаних з ним злочинів в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 "Кримі-

нальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність" / В.М. Важинський // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2009. – 19 с.

4. Волобуев А.Ф. Фиктивное предпринимательство как способ сокрытия тяжких экономических преступлений / А.Ф. Волобуев // Российская юстиция. – 2001. – № 6. – С. 54-55.

5. Дудник Л.М. Фіктивне підприємництво, шляхи боротьби з ним / Л.М. Дудник, В.І. Василинчук, Ю.В. Опалінський, Д.Г. Мулявка. – Ірпінь. – 2005. –192 с.

6. Дудник Л.М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності податкової міліції щодо протидії фіктивному підприємництву: дис. кандидата юрид. наук: 12.00.07 "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / Дудник Леонід Миколайович // Національний університет державної податкової служби України. – Ірпінь, 2008. – 209 с.

7. История Всесоюзной Коммунистической партии (большевиков): Краткий курс / под редакцией Комиссии ЦК ВКП (б); Одобрен ЦК ВКП (б), 1938 г. – М.: ОГИЗ – Госполитиздат, 1946. – С. 278 - 280

8. Лисенко В.В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції: теорія та практика / В.В. Лисенко. – К.: Логос, 2004. – 324 с.

9. Лысенко В.В. Фиктивные фирмы: криминалистический анализ // В.В. Лысенко. – К.: Парламентське видавництво, 2002. –112 с.

10. Некрасов В.А. Інфраструктура організованої злочинності у сфері господарської діяльності / Вячеслав Анатолійович Некрасов// Бюлетень обміну досвідом роботи. - 2014.- № 198 т. – С. 5-16.

11. Опалінський Ю.В. Кримінальна відповідальність за фіктивне підприємництво: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 „Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право" / Ю.В. Опалінський. – К., 1998. – 17 с.

12. Петросян В.Г. Криміналістичне та оперативно-розшукове забезпечення виявлення злочинів, вчинених суб'єктами господарювання з ознаками фіктивності: дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.09 "Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність" / В.Г. Петросян // Національний університет державної податкової служби України. – Ірпінь, 2011. – 221 с.

13. Сборник Законов СССР, 1930 г. - № 57. - С. 606.

14. Секретари КПСС. ВКП (б) в резолюциях и решениях съездов конференций и пленумов ЦК. – 1898 – 1939: в двух томах. Издание шестое, дополнение. – М.: Политиздат, 1940. – Том 2. – 835 с.

15. Фиктивные фирмы. - [Электронный ресурс]: http://www.businesspress.ru/newspaper/article_mId_34_aId_357080.html.

16. Чернявський С.С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства: дис… доктора юрид. наук: 12.00.09 / Чернявський Сергій Сергійович // Національна академія внутрішніх справ, 2010. – 610 с.

Некрасов В. А.,
кандидат юридичних наук, доцент,
заступник начальника ФПМ
Національного університету
ДПС України з наукової роботи
Надійшла до редакції: 07.10.2014

УДК343.37.7:346.9

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Олійник В. М.

Стаття присвячена окремим питанням інформаційно-*аналітичного забезпечення виявлення та розкриття злочинів у сфері господарської діяльності. Автором проаналізовано погляди вчених на визначення поняття інформаційно-аналітичного забезпечення та висловлено власну думку на досліджувану проблематику. У статті аналізуються існуючі в системі МВС обліки та бази даних осіб, які конфіденційно співробітничають з оперативними підрозділами. Досліджується специфіка інституту конфіденційного співробітництва, а також основні завдання інформаційно-пошукової системи. Вивчаються проблемні питання інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності податкової служби. Автором наводяться пропозиції щодо вирішення проблем інформаційного забезпечення в боротьбі зі злочинністю у сфері оподаткування.*

Ключові слова: *органи внутрішніх справ, оперативно-розшукова діяльність, інформаційно-аналітичне забезпечення, злочини у сфері господарської діяльності, оперативні підрозділи.*

Статья посвящена отдельным вопросам информационно-аналитического обеспечения выявления и раскрытия преступлений в сфере хозяйственной деятельности. Автором проанализированы взгляды ученых на определение понятия информационно-аналитического обеспечения и высказано собственное мнение на исследуемую проблематику. В статье анализируются существующие в системе МВД учеты и базы данных лиц, которые конфиденциально сотрудничают с оперативными подразделениями. Исследуется специфика института конфиденциального сотрудничества, а также основные задачи информационно-поисковой системы. Изучаются проблемные вопросы информационно-аналитического обеспечения деятельности налоговой службы. Автором предлагаются пути решения проблем информационного обеспечения в борьбе с преступностью в сфере налогообложения.

Ключевые слова: *органы внутренних дел, оперативно-розыскная деятельность, информационно-аналитическое обеспечение, преступления в сфере хозяйственной деятельности, оперативные подразделения.*

The paper is devoted to specific issues of information and analytical software to identify and solve crimes in the sphere of economic activity. The author analyzes the

© В.М. Олійник, 2014